

Motion till riksdagen 2012/13:Ju2

av Maria Ferm m.fl. (MP, V)
med anledning av prop. 2011/12:179

Polisens tillgång till signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag om att upphäva lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om den parlamentariska sammansättningen av Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en parlamentarisk utredning om signalspaning.

Motivering

Lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet (FRA-lagen) röstades igenom den 18 juni 2008 av riksdagens borgerliga majoritet. Lagen ger Försvarets radioanstalt (FRA) mycket långtgående befogenheter vad gäller signalspaning i kabel. De åtgärder för förstärkt integritetsskydd som därefter genomfördes den 1 december 2009 (jfr prop. 2008/09:201) tillkom i stor hast, med minimal parlamentarisk insyn och var dåligt beredda. Något helhetsgrepp på signalspaningsbehovet i Sverige togs inte, och såväl Säkerhetspolisens som polisorganisationens behov i övrigt, lämnades då utanför. Sedan Socialdemokraterna svikit sin tidigare överenskommelse med MP och V i signalspaningsfrågorna och nu valt att samarbeta med den borgerliga regeringen, har de nu gemensamt presenterat ett förslag för hur dessa två verksamheter ska få tillgång till signalspaning. Vi utvecklar i denna motion vår kritik av förslaget.

Fel! Okänt namn

Upphävande av FRA-lagen

Sverige behöver, som ett militärt alliansfritt land, en effektiv underrättelse-tjänst. Signalspaning kan då vara ett verktyg i detta. Frågan är dock i vilken omfattning och på vilket sätt som signalspaning ska få bedrivas. Vi har såväl tidigare som nu riktat kritik mot att den s.k. FRA-lagen innebär oproportion-erligt långtgående ingrepp i rätten till fri och skyddad kommunikation. Kon-sekvenserna för de grundlagsskyddade principerna om yttrande- och medde-larfrihet, samt meddelarskydd, blir alltför negativa. Redan FRA-lagen i sig ger FRA, och de myndigheter som ger FRA i uppdrag att inhämta informat-ion, möjlighet att delge andra underrättelser om vad som inhämtats. Då vi inte anser att de integritetsskyddsåtgärder som hittills vidtagits är tillräckliga för att kompensera intrånget i dessa grundlagsfästa rättigheter, anser vi att lagen är behäftad med så allvarliga brister att den måste upphävas. Att så är fallet styrks av Datainspektionens rapport till regeringen den 6 december 2010 med anledning av ett uppdrag att utvärdera FRA-lagens tillämpning hos FRA (Fö2009/355/SUND). I denna konstaterar Datainspektionen bl.a. det nedan-stående.

Mängden trafik i signalbärarna kommer typiskt sett öka i och med att möj-ligheten till kabelinhämtning finns. Detta leder potentiellt sett till en mer omfattande personuppgiftsreglering hos FRA, vilket ställer högre krav på urval för att kunna säkerställa att endast relevant trafik inhämtas.

Det finns vidare en hög sannolikhet för att de personer som kommunicerar i de signalbärare FRA bedriver inhämtning mot, kommer att få uppgifter om sin kommunikation sparad hos FRA i form av trafikdata. Handläggare hos FRA kan därigenom utföra sökningar i databasen för trafikdata inom ramen för de underrättelseärenden de arbetar med. Datainspektionen anser därför att FRA bör överväga tekniska lösningar som medför sökbegränsningar i databa-sen och förstärka loggupföljningen.

Datainspektionen bedömer vidare att det i fråga om inhemsk trafik finns behov av att förbättra metoderna för att urskilja sådan trafik.

Inspektionen har funnit problem och svårigheter hos FRA när det gäller gallringen av upptagningar och uppteckningar om en viss fysisk person. FRA har vidare inte rutiner för att säkerställa att meddelanden som inhämtats inte blir föremål för vidare behandling utan att det först kontrollerats att med-delandena inte innehåller förstöringspliktig information.

Datainspektionen har vidare funnit att de sökbegrepp FRA använder i sin signalspaning i stor omfattning är direkt hänförliga till en viss fysisk person. Detta trots att sökbegrepp enligt FRA-lagen i dessa fall endast får användas om det är av synnerlig vikt för verksamheten.

Det saknas även en teknisk funktion som säkerställer att nödvändighetsbe-dömningen för att hantera s.k. känsliga personuppgifter sker och dokumente-ras.

Avslutningsvis konstaterar Datainspektionen att underrättelse till enskild enligt 11 § FRA-lagen inte skett vid något tillfälle.

Även Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (Siun) har i ett inspektionsprotokoll från den 14 december 2011 konstaterat att FRA inte

”fullt ut kan anses uppfylla de krav som ställs på förstöring i signalspaningsförordningen. För att bättre uppfylla förordningens krav bör FRA införa interna bestämmelser med innebörden att information som har förstörts inte får återskapas”. Det förtjänar i sammanhanget att göra en jämförelse med att Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (SIN) i sin tillsyn av hur Säkerhetspolisen hanterat känsliga och icke-känsliga personuppgifter, även den konstaterat att denna myndighet stundtals brister i dessa hänseenden. Integritetsskyddsbrister finns således såväl hos nya som gamla myndigheter när det gäller behandling av känsliga personuppgifter.

De brister vi tidigare påpekat äger alltså sin giltighet. Vad Datainspektionen och Siun funnit bekräftar dessa. Det bör därför vara regeringens uppgift att snarast vidta åtgärder för att se till så att FRA-lagen upphävs och därefter återkomma till riksdagen med ett sådant förslag om upphävande.

Avslå regeringen förslag om inhämtning för Säpo och polisen

I regeringens proposition lämnas nu förslag om ge även Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen (RKP) möjlighet att inrikta signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. Detta trots att de grundläggande problemen i FRA-lagen inte åtgärdats.

Bland remissinstanserna finns en massiv kritik mot att ge Rikskriminalpolisen möjlighet till inriktning. De oklarheter som påpekas är bl.a. följande.

1. Vilka konkreta underrättelsebehov i RKP:s verksamhet kan tillgodoses genom uppgifter som kan inhämtas genom signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet enligt FRA-lagen?
2. Kan dessa underrättelsebehov (eller en del av dem) tillgodoses genom den delgivningsmöjlighet som finns i 2 § lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet?
3. Kan den signalspaning som RKP kan förväntas beställa av FRA, bl.a. med hänsyn till kravet i 1 § andra stycket 3 FRA-lagen att det ska vara fråga om grov gränsöverskridande brottslighet som kan hota väsentliga nationella intressen, leda till att fler personer med anknytning till Sverige blir föremål för signalspaning?
4. Bland annat Datainspektionen har vid sin granskning av tillämpningen av FRA-lagen kunnat konstatera att sökbegrepp som är direkt hänförliga till en viss fysisk person används i stor omfattning i FRA:s signalspaning. Vad får det för betydelse med hänsyn till vad som anförts under punkten 3?
5. Kommer den signalspaning som ska inriktas av RKP att innebära att signalbärare som i dag inte är intressanta för signalspaning, med hänsyn till den trafik som förmedlas i dem, att bli föremål för inhämtning? Kommer en sådan inhämtning att öka riskerna för att trafik som inte passerar rikets gräns inhämtas och kommer FRA:s behov av att inhämta signaler i sin utvecklingsverksamhet (1 § tredje stycket FRA-lagen) att för-

Fel! Okänt namn på

- ändras och innebära en mer omfattande personuppgiftsbehandling än i dag?
6. Kommer de gränsdragningsproblem mellan försvarsunderrättelseverksamheten och den brottsbekämpande verksamheten som diskuterats flitigt i samband med införandet av FRA-lagen och utvidgandet av försvarsunderrättelsebegreppet att helt och fullt kunna lösas vid tillämpningen av den befintliga lagstiftningen och med beaktande av RKP:s uppgifter? Kan det t.ex. mot bakgrund av att sökbegrepp som är direkt hänförliga till en viss fysisk person bedöms användas i stor utsträckning säkerställas att underrättelser som inhämtats genom signalspaning efter inriktning från RKP inte kommer att flyta in i polisens operativa verksamhet? Hur ska man säkerställa att det inte kommer att uppstå problem vid bedömningen av om samtliga krav i 1 § andra stycket 3 FRA-lagen är uppfyllda i de fall RKP önskar inrikta FRA:s signalspaning (när är t.ex. en narkotika-verksamhet gränsöverskridande, organiserad och hotar väsentliga nationella intressen och när hotar den inte väsentliga nationella intressen?)?
 7. Bland annat Datainspektionen har vid sin granskning av tillämpningen av FRA-lagen funnit att underrättelseskyldigheten i 11 a § FRA-lagen i praktiken saknar betydelse för integritetsskyddet. Promemorian har trots detta nämnt bestämmelsen som en del av integritetsskyddet även beträffande den signalspaning som ska ske efter inriktning av polisen utan att beröra de synpunkter som olika granskningsorgan har kommit fram till i denna del. Anser utredaren att underrättelseskyldigheten i 11 a § LSF kommer att ha praktisk betydelse i fråga om polisens signalspaning?

Såväl Journalistförbundet som Internationella juristkommissionen och Tidningsutgivarna avstyrker ett införande av denna utökade möjlighet till inriktning. Datainspektionen, Justitiekanslern, Lunds universitet och Uppsala universitet riktar allvarlig kritik, särskilt när det gäller RKP:s möjlighet till inriktning. SIN och Hovrätten över Skåne och Blekinge konstaterar att det inte går att ta ställning till promemorians förslag eftersom relevanta frågor inte behandlats och analyserats. Sammantaget anser vi att detta medför att regeringens förslag därför måste avslås.

En utökad parlamentarisk insyn

Om våra förslag ovan avslås anser vi att vissa förändringar i det bestående systemet ändå måste ske. Dessa förslag lämnas nedan.

Enligt FRA-lagen utövas viss kontroll över hur FRA-lagen tillämpas av en nämnd med parlamentarisk representation – Siun. Det är dock bara Moderaterna, Socialdemokraterna och Folkpartiet som – oss veterligen – beretts tillfälle att nominera ledamöter till Siun. Denna avsaknad av parlamentarisk förankring är enligt vår mening slående för hur regeringen hanterar frågor om integritetsskydd inom signalspaningen, nämligen bristande, torftigt och som ett hafsvverk. Om signalspaning ska tas på allvar, då ska också riksdagens samtliga partier erbjudas möjligheten att nominera ledamöter till nämnden. Precis på samma sätt som är fallet i SIN, vilket vi bedömer ökat förtroendet

Fel! Okänt namn på

för SIN hos samtliga partier i riksdagen och förstärker allmänhetens tilltro till att SIN fullgör sitt uppdrag på ett så allsidigt och objektivt sätt som möjligt. Detta trots den sekretess som råder i SIN:s verksamhet.

Vi anser således att antalet ledamöter i Siun ska utökas så att samtliga partier representerade i riksdagen kan erhålla en ledamot vardera. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En parlamentarisk utredning behövs

Vi har ovan framfört att signalspaning är ett viktigt verktyg för värnandet av Sveriges neutralitet och oberoende. Nya hot som senare års terroristdåd, spridning av massförstörelsevapen och it-utvecklingen har gjort samhället mer sårbart, och tidig information är viktig för att kunna förebygga och förhindra sådana hot mot vårt land. Den avgörande frågan är dock på vilket sätt och i vilken omfattning som signalspaning ska få bedrivas. Behovet av effektiv underrättelseinhämtning kan inte rättfärdiga att man nonchalerar grundlagens principer om rätten till fri och skyddad kommunikation. Om underrättelsetjänsten ska kunna bibehålla folkets förtroende måste människors berättigade oro och obehag avseende intrång i deras privatsfär tas på allvar. Därför kräver vi, som framgår ovan, att lagstiftningen rivs upp, men vi anser också att en parlamentarisk utredning behöver tillsättas.

Den parlamentariska utredningens uppgift bör vara att bedöma behovet av en lag utifrån hänsyn till integriteten, effektiviteten och proportionaliteten. Syftet måste vara att finna en teknisk-juridisk lösning som både tillgodoser behovet av underrättelsetjänst och medborgarnas rätt till integritet och rätts-säkerhet.

Vi menar slutligen att en utredning måste arbeta öppet för att åstadkomma en lag som har medborgarnas förtroende. Detta innebär en bred och öppen process som ger så många som möjligt möjlighet till insyn, påverkan och debatt från olika samhällsaktörer, allt från enskilda medborgare till organisationer. Vad som här anförts om behovet av en utredning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2012

Maria Ferm (MP)

Agneta Börjesson (MP)

Jens Holm (V)

Mehmet Kaplan (MP)

Lena Olsson (V)